

Valentin Constantinov

Lupta pentru putere în Hanatul Crimeei și situația din Țara Moldovei în anii 1623 - 1626

Studia Sieradzana 5, 49-63

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

S t u d i a r e s i r e r a n d a n a

ISSN 2299-2928

Dr Valentin Constantinov
**Lupta pentru putere în Hanatul Crimeei și situația din
Țara Moldovei în anii 1623-1626**

Moldawska Akademia Nauk

Abstract

The disorders experienced by the Ottoman Empire in the years 1622 and 1623 would receive continuation in the Crimean Khanate. In 1623, Khan Gianibec Ghirei was deposed of his throne to be appointed Mehmed Ghirei. A year later, in 1624, the Ottomans tried to re-establish Gianibec Ghirei, but their intention failed and Mehmed Ghirei remained the Crimean Khan. In these confrontations a special place was occupied by Murza Cantemir known as a result of plundering incursions in Poland at that time. During the summer of 1626, the area around Moldova was quiet. The Moldovan Road was not used by the Tartars since 1624. Although in 1626 there occurred some Tartar incursions, they had a different route. Besides this, in late 1626 the Tatars suffered a strong defeat from the Polish army under Stefan Chmielecki's leadership. Generally speaking, the Tartars never attacked Poland from Moldova during Miron Barnovschi's reign.

Bulversările prin care a trecut Imperiul Otoman în anii 1622 și 1623 aveau să primească o continuare în Hanatul Crimeii. În anul 1623, hanul, Gianibec Ghirei a fost mazilit, iar în locul lui numit Mehmed Ghirei. Cu un an mai târziu, în anul 1624, otomanii au încercat să-l restabilească pe Gianibec Ghirei, dar intenția lor s-a terminat cu eșec și Mehmed Ghirei a rămas în continuare han al Crimeii. În aceste confruntări un loc aparte l-a ocupat și Cantemir murza cunoscut după incursiunile de pradă din Polonia din acea perioadă⁶⁰.

Urcarea lui Mehmed Ghirei în scaun și aducerea în calitate de calgă a lui Șahin Ghirei cunoscuți ca persoane ambițioase nu putea să aducă liniștea în zonă. Primul lucru pe care l-au încercat noii stăpâni ai Hanatului Crimeii era să-l aducă în supușenie pe Cantemir murza⁶¹. În acest sens ei au îndeplinit porunca sultanului turc, însă în perspectivă victoria asupra lui Cantemir murza le-a întărit pozițiile⁶².

⁶⁰ Despre specificul Hanatului Crimeii și despre situațiile complicate din perioada interregnelor vezi: Новосельский А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII в.*, Москва, 1948, p.106-108. Istoricul rus sublinia faptul că în momentul destituirii unui han și a urcării în scaun a următorului han, tătarii se eschivau de orice obligațiuni încheiate de predecesorii lor.

⁶¹ Krzysztof Kielczewski trimis la Poartă să ducă tratatul de pace ratificat de polonezi în luna martie 1624 avea în instrucțiuni și cererea de a-i alunga pe tătarii lui Cantemir murza din Moldova și Bugeac (Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, sec. XVII, București, 1983, nr.54, p.113).

⁶² Новосельский А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII в.*, p.110. În urma victoriei asupra lui Cantemir murza acesta din urmă a fost nevoit să se mute în stepa căpceață.

Îndepărtarea lui Cantemir de la granițele poloneze era o problemă pe care solul polonez, Krzysztof Kielczewski, trimis la Poartă trebuia să o rezolve⁶³. În instrumentul polon de ratificare se preciza ca tătarii de la Tighina și Cetatea Albă să fie mutați peste Nistru, iar domnii moldoveni nu vor acorda ajutor tătarilor să prade în Polonia⁶⁴. În rest acest acord repeta prevederile tratatelor mai vechi, încheiate începând cu cel de la Jaruga/Busza din anul 1617⁶⁵. Instrucțiunile primite urmăreau ca scop confirmarea păcii încheiate de Krzysztof Serebkowicz. În rest apărea aceeași problemă incursiunilor tătărăști de o parte și a cazacilor pe de altă parte. Se cerea găsirea unor soluții pentru liniștirea lor temeinică. Încercarea polonezilor de a-i liniști pe cazaci era pusă în dificultate de incursiunile tătarilor, care nu-i permitea hatmanului polonez să acționeze împotriva cazacilor⁶⁶.

Radu Mihnea, așa cum i-a cerut regele polon a trimis solii săi în Polonia, iar lui Tomasz Zamoyski îi să le asigure protecție⁶⁷.

Pe lângă soluționarea problemei incursiunilor tătărăști în Polonia s-a încercat, a câta oară să se găsească un mijloc de a-i tempera pe cazaci. În acest sens, bailul Veneției la Constantinopol raporta la Veneția despre pregătirea turcilor de a porni împotriva cazacilor adunați la granițele Moldovei⁶⁸.

⁶³ Radu Mihnea primea o scrisoare de la regele polon în care i se cerea să asigure trecerea prin țară a solului polonez care ducea la Constantinopol instrumentele de ratificare a păcii din partea regelui polon. (Corfus, sec. XVII, nr.55, p.114). Probabil cancelarul polon îi scria în același sens domnului Moldovei totodată amintindu-i de „ajutorul” acordat prin marele sol și alte scrisori către împăratul turcesc (Corfus, sec. XVII, nr.56, p.114-115)

⁶⁴ Era o posibilă trimitere la cazul lui Ștefan Tomșa II care a încurajat jafurile tătărăști în Polonia. Acestea au avut loc uneori chiar și cu contingente moldovenești.

⁶⁵ Corfus, sec. XVII, nr.57, p.115-117, unde a fost publicat un mic fragment din instrucțiunile soliei.

⁶⁶ „A isz na większą są do niechęci y zwady przyczyną s tamtey strony Tatarowi a tey Kozacy uskromnić ich iako nabarzey y warowney trzeba”. În continuare este reluată ideea că tătarii prin incursiunile lor tătarii îi determină pe cazaci să iasă în mare. Regele după ce a aflat de incursiunile căzăcești în Crimeea și pe mare a poruncit hatmanului său să meargă asupra lor și să-i pedepsească. Dar când hatmanul s-a pregătit să meargă asupra cazacilor tătarii au făcut o nouă incursiune, iar hatmanul s-a întors din drumul său ca să apere țara. (Instrucțiunile soliei lui Kielszewski în AGAD, Libri Legationum, nr.30, fila 13-15).

⁶⁷ Scrisoarea datează din 15 iulie 1624. Hurmuzaki, Supliment II, vol. II, nr.CCXXXVI, p.525-526. Scrisoarea către regele Poloniei datează din aceeași zi Hurmuzaki, Supliment II, vol. II, nr.CCXXXVII, p.526-527.

⁶⁸ Hurmuzaki, vol. IV, partea 2, nr.CDLI, p.403.

În timpul soliei lui Krzysztof Serebkowicz s-a pus de asemenea problema anihilării acțiunilor lui Cantemir murza⁶⁹. În acest sens marele vizir a poruncit hanului tătăresc să-l izgonească pe Cantemir din stepele Bugeacului. Deși în campania organizată împotriva lui Cantemir hanul Crimeii a avut un rol important, la scurt timp relațiile dintre otomani și noul han aveau să se deterioreze. Atunci când otomanii și-au dat seama că Mehmed Ghirei va promova o politică independentă față de Poartă și autoritară față de supușii săi au încercat schimbarea lui. Noul sultan, Murad IV urcat pe tron în septembrie 1623 a hotărât să-l schimbe pe Mehmed Ghirei și să-l readucă în scaunul de han pe Gianibec Ghirei. Principalul argument al sultanului era nedorința de a-l tolera în Crimeea pe Șahin Ghirei, pe atunci calgă⁷⁰, care era totodată dușman al sultanului și aliat cu șahul persan, Abas. Cu acesta din urmă în anul 1623 a început un nou război. Greșeala comisă poate fi explicată doar prin necugetarea lui Mustafa, considerat slab de minte, pentru care a și fost destituit. Fraților Mehmet și Șahin Ghirei li s-a propus funcția de namesnici ai Moreei și Herțegovinei. Ei însă au refuzat. Între timp în Crimeea, în luna mai 1624, a ajuns și Gianibec Ghirei hotărât să-și recapete tronul. Bătălia dintre armata otomană susținătoare a lui Gianibec Ghirei și armata hanului în exercițiu și a calgăi au dat bătălia finală la începutul lunii august. Ca urmare a bătăliei din care Mehmed și Șahin Ghirei au ieșit victorioși, sultanul turc a făcut un pas de neimaginat până atunci – a anulat decretul de schimbare a hanului Crimeii⁷¹. În aceste lupte au participat și cazacii de partea armatei conduse de Șahin Ghirei. Inițial hanul Crimeii a trimis o solie în Polonia. Ei îi cereau regelui să le permită cazacilor să participe la operațiunile militare din Crimeea. Atunci când regele a refuzat au inițiat un dialog direct cu cazacii zaporojeni care s-a finalizat cu semnarea unui acord la 24 decembrie 1624⁷². Partida care se opunea otomanilor a organizat campanii de represalii. Iar printre țintele acestor represalii s-au numărat Moldova și Țara Românească. Aceste campanii organizate în luna septembrie anul 1624⁷³ erau de asemenea o reflectare a situației nesigure legate de schimbarea sultanilor la Constantinopol. La 13

⁶⁹ AGAD, Libri Legationum, 30, filele 43-45.

⁷⁰ Calga era a doua persoană în ierarhia hanatului Crimeii după han.

⁷¹ Новосельский А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII в.*, p.111-112.

⁷² Janusz Dorobisz, *Sejm Nadzwyczajny z 1624 roku*, Opole, 1994, p.98. Acest acord a constituit un precedent periculos pentru viitor, mai ales în perioada răscoalei lui Bohdan Hmielnicki.

⁷³ La 1 octombrie 1624, Zorzi Giustinian raporta dogelui despre o incursiune a tătarilor în Moldova și Țara Românească (Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLII, p.404), iar impresiile produse la Constantinopol de aceste incursiuni erau scrise la 15 octombrie (Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLIII, p.404).

septembrie 1624, Radu Mihnea le scria polonezilor despre necazul care s-a abătut asupra celor două țări române și totodată le cerea ajutor⁷⁴. La 30 septembrie 1624, ambasadorul Olandei, Cornelius Haga scria despre jafurile tătarilor din Țara Românească⁷⁵. De-a lungul lunii septembrie informații amănunțite despre campania de jaf tătărească din Moldova și Țara Românească erau trimise la Anglia de către Thomas Roe⁷⁶. Ambasadorul Olandei la Constantinopol scria că în situația creată, Radu Mihnea a primit ajutor de la principele Transilvaniei, o mie de oșteni⁷⁷.

Evenimentele din anul 1624 au readus în discuție o posibilă alianță tătaro-căzăcească, firește în contextul unei confruntări cu Poarta Otomană⁷⁸. Această nouă realitate însă nu putea să aducă stabilitate domnilor celor două țări române extracarpatică, mai ales din cauza imprevizibilului pe care o asemenea alianță o putea declanșa.

Despre situația din cele două țări române Radu Mihnea le scria bistrițenilor la 12 octombrie 1624⁷⁹, iar incursiunile tătărești produse o puternică impresie la Constantinopol⁸⁰. Știri despre normalizarea situației dintre tătari și otomani le avem de abia la sfârșitul lunii octombrie⁸¹.

Totodată, după succesul obținut în Moldova, tătarii nu s-au oprit aici și au continuat politica lor agresivă împotriva lui Radu Mihnea. De data asta prin metode diplomatice. În contextul probabil a normalizării relațiilor dintre tătari și otomani ne parvin știri de la Constantinopol despre încercarea tătarilor să-l scoată pe Radu Mihnea, iar în locul lui să fie pus un pretendent de-al lor în scaunul Moldovei⁸². Despre șansa apărută vor fi aflat și

⁷⁴ Hurmuzaki, Supliment II, vol. II, nr.CCXXXVIII, p.527-528.

⁷⁵ Iorga, *Studii și documente*, vol.IV, p.184, nr.XXXIV.

⁷⁶ *The negotiations of Sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte*, p.289, 292.

⁷⁷ Iorga, *Studii și documente*, vol.IV, p.185, nr. XXXV.

⁷⁸ Новосельский А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII в.*, p.114.

⁷⁹ Hurmuzaki-Iorga, XV/2, p.945, nr.MDCCCXXXIII.

⁸⁰ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLIII, p.404.

⁸¹ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLIV, p.405.

⁸² Despre acest fapt comunicau în același timp atât ambasadorul Olandez, dar și bailul Veneției: Iorga, *Studii și documente*, IV, p.185, nr.XXXVI; Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLV, p.405. La rândul său, ambasadorul englez Thomas Roe comunica despre cererea tătarilor de a-i scoate din scaun atât pe Radul cât și pe fiul său Alexandru din scaun: “the Tartar demandeth preemtorily the displacing of Radula the father, prince of Moldavia, and Alexander, the sonne, prince of Wallachia”. Scrisoarea datează din 27 noiembrie 1624 *The negotiations of Sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte*, p.314.

pretendenții care niciodată n-au lipsit în istoria Țărilor Române. Despre fuga unuia din ei la tătari anunța bailul Veneției la Constantinopol, la 7 decembrie 1624⁸³. Una dintre cetele tătărăști care a ajuns să prade în Țara Românească la întoarcere a fost atacată de fâlceieni, covurluieni și tecuceni și așa cum afirma Miron Costin „au lovit pre Tătari la întorsu și li-au loatu toată dobânda și robii”⁸⁴.

Otomanii desigur că nu au acceptat un asemenea scenariu. Tătarii erau niște vasali foarte importanți în nordul Mării Negre. Le asigurau forța de șoc în desele campanii otomane împotriva persanilor, îi țineau în frâu pe polonezi și nu în ultimul rând trebuiau să vegheze asupra Țărilor Române. Pentru a nu ieși de sub controlul Porții, otomanii au folosit împotriva Hanatului Crimeii disidenții care apăreau des în lumea tătară, ca de exemplu în primele decenii ale secolului al XVII-lea binecunoscutul Cantemir conducătorul hoardei nogailor, care la un anumit moment s-a stabilit în stepa Bugeacului. Totodată otomanii nu erau cointeresați în creșterea exagerată a puterii tătarilor din Crimeea. Toate aceste aspecte desigur că i-au ajutat lui Radu Mihnea să se mențină, dar nu înainte de a le plăti totuși tătarilor o sumă importantă de bani⁸⁵. Oricum la sfârșitul anului 1624 și începutul celui următor, Radu Mihnea a rezidat la Suceava⁸⁶ ca mai apoi să-și mute reședința domnească principală la Hârlău⁸⁷. Doar la începutul anului 1625, situația celor doi domni români devenise sigură⁸⁸. Trecut de o nouă criză, și văzând cât de nesigură îi era domnia, probabil, domnul Țării Moldovei a hotărât să mai facă o depunere de bani în banca Veneției⁸⁹.

Calamitățile din anul precedent au făcut ca în anul următor lucrurile să se mai liniștească. O noutate de la Constantinopol aducea aminte de problemele existente între hanul Crimeei și Cantemir murza. Se aștepta o luptă între cei doi⁹⁰. Corespondența diplomatică din acea perioadă menționa în general probleme de ordin economic. Niște vite exportate în Moldova⁹¹ sau niște cai pe care Veneția dorea să-i cumpere în Moldova și Țara

⁸³ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLVII, p.406.

⁸⁴ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, p.72.

⁸⁵ E.Hurmuzaki, *Fragmente privitoare la istoria românilor*, vol. III, p.100-102.

⁸⁶ De la începutul lunii octombrie 1624 până la sfârșitul lunii martie 1625.

⁸⁷ A se vedea locul de emitere a documentelor în *DRH*, Seria A. Moldova, vol.XVIII (1623-1625).

⁸⁸ Tahsin Gemil, *Țările române în contextul politic internațional(1621-1672)*, București, Editura Academiei, 1979, p.59.

⁸⁹ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLIX, p.407. După cum am văzut mai sus prima încercare a avut loc la începutul anului 1623, în timpul unei alte amenințări de a pierde tronul.

⁹⁰ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLVIII, p.406.

⁹¹ Hurmuzaki-Iorga, XV/2, p.947, nr.MDCCCXXV.

Românească⁹². La 22 iulie 1625, Gabriel Bethlen îi anunța pe brașoveni de trimiterea în Moldova a lui Sigismund Mikes⁹³.

De-abia în toamnă se vor produce careva evenimente care merită să fie menționate. Atunci a avut loc căsătoria lui Alexandru Coconul, fiul lui Radu Mihnea, cu fiica lui Scarlet Saegiul de la Constantinopol, „vestit om între Țarigrădeni”. La nuntă au fost poftiți și nobili din Transilvania sau Polonia⁹⁴. Unul dintre poftiți a fost și Jerzy Zbaraski, fratele solului polonez de la Constantinopol din anii 1622-1623. Acesta în septembrie 1625, scria regelui Poloniei că a fost chemat la nunta fiului lui Radu Mihnea⁹⁵. Într-o altă scrisoare din 22 septembrie 1625, același demnitar polonez atrăgea atenția că liniștea relativă care s-a instituit în acel an putea să nu fie de lungă durată dacă nu vor fi temperați cazacii⁹⁶.

La începutul anului 1626, al Hârlău se stingea Radu Mihnea, cel care a dominat scena politică extracarpatică începând cu anul 1620. Cel mai bine a descris această situație Miron Costin și o confirmă documentele din epocă. „Credință aceie avea Radul vodă la împărăție, care n-au avut nice mainte de dânsul, nice mai pre urmă, nici un domnu, câți au fostu în țară ... Și crăiile creștinești, ales Leșii, Ungurii și alte țări creștine mare folos ave de dânsul... Deci și la Turci credință și la creștini laudă avea că toate era cu înțelepciune legate”⁹⁷. În acest context Ștefan Erdély scria bistrițenilor despre veștile rele din Moldova și despre necesitatea de a păzi granițele de tătari⁹⁸. Atât Miron Costin care descrie perioada din istoria Țării

⁹² Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLX, p.408; nr.CDLXI, p.408; nr.CDLXII, p.409.

⁹³ Hurmuzaki-Iorga, XV/2, p.948, nr.MDCCCXXVII.

⁹⁴ Miron Costin care a introdus povestirea despre nunta dintre Alexandru Coconul și fiica lui Scarlet Saegiul preciza că la nuntă: „era adunate două țări, țara noastră și Țara Muntenească. Scaunele boierilor din dreapta domnilor boierii de Muldova, iară din stânga boierii muntenești...Și au trăgănatu aceie nuntă până a două săptămână cu mare petrecanii și bivșuguri” (Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p.91).

⁹⁵ *Listy Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego...*, p.91-93, nr.XLVIII. O parte din scrisoare a fost reluată în Hurmuzaki-Bogdan, Supliment II, vol.II, p.530-531, nr.CCXL.

⁹⁶ „Turcy mając te rationes, nie ladajkie po sobie, iż paktom ze dwu miar dosyc uczynili, że i Budziak znieśli i Kantymira z nim i Tatarowie przez ten rok tu u nas chwała Bogu nie byli, będą nam to obiicere, że przy nas violatio pacis nie przy nich zostala” (Turcii au acele rațiuni nu împotriva lor, că pactele au fost făcute de ambele părți, căci și Bugeacul l-au distrus și pe Cantemir și tătarii în acel an la noi, slavă Domnului n-au fost, ne vor reproșa că pacea de către noi a fost violată, nu de către ei). *Listy Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego...*, p.96-99, nr.L.

⁹⁷ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p.91. Conform cronicarului moldovean, Radu Mihnea ar fi obținut de la Poartă permisiunea să ducă birul direct la împărăție la Constantinopol.

⁹⁸ Hurmuzaki-Iorga, XV/2, p.950-951, nr. MDCCCXXX.

Moldovei⁹⁹, cât și cronicarii munteni¹⁰⁰ atrag atenția asupra sfârșitului lui Radu Mihnea. Corpul lui Radu Mihnea avea să fie așezat în ctitoria lui Mănăstirea Sfânta Troiță, numită după cel de-al doilea ctitor al ei și Radu Vodă. Piatra de mormânt scrisă în română¹⁰¹, așezată de fiul lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul, păstra stemele celor două țări române extracarpatică ca un indiciu al domniei în ambele țări, dar mai ales a domniei autoritare peste ambele în perioada 1623-1626.

Din inscripția de pe mormântul său din București rezultă că el a murit la 13-14 ianuarie 1626¹⁰². Din această perioadă, însă, datează un caz rar întâlnit în diplomația românească. Sunt cunoscute câteva documente emise în numele lui Radu Mihnea între 14 și 20 ianuarie 1626, când acesta era deja mort¹⁰³. În plus, de la 17 ianuarie 1626, cunoaștem un

⁹⁹ „Omu boleac fiindu Radul vodă și de mâini și de picioare, care boală podagră și hidagră să dzice, n-au trăgănatu multu viața și acolea la Hîrlău s-au sfârșit viața, în anul 7134 <1626 n.ns.> în dzile...”, în Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p.92.

¹⁰⁰ „Deci preste puținea vreme murind Radul vodă în Moldova, trimise fie-său, Alexandru, de i-au adus oasele aici în țară, de l-au îngropat la mănăstirea lui, unde iaste hramul Sfetaia Troiță, din jos de București”. *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C.Grecescu și D.Simonescu, București, Editura Academiei, p.95. „dar și el ca un om au murit, în târg, în Hîrlău și fie-său Alixandru vodă au trimis de i-au adus trupul și l-au îngropat la mănăstirea lui la Sfînta Troiță” *Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul*, introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, București, Editura Academiei, 1963, p.92.

¹⁰¹ Textul pietrei în *Inscripții medievale ale României*, vol. I (1395-1800). Orașul București, Alexandru Elian (redactor responsabil), Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, București, Editura Academiei, 1965, p.346, nr.318.

¹⁰² Până în prezent nu s-a observat că piatra de mormânt conține o greșeală. Vezi considerațiile: Valentin Constantinov, *Țara Românească și Țara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2007, p.342.

¹⁰³ Un document a fost emis la 13 ianuarie 1626. Prin acest act lui Gavril Capșa i se întărea a treia parte din satul Stroești (*Documenta Romaniae Historica (DRH)*, A. Moldova, vol.XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chirca, București, Editura Academiei, 1968, p.8-10, nr.5). Printr-un alt act, din 14 ianuarie 1620, lui Gheorghiu Jorea i se întărea jumătate din satul Bleșcinăuți și a patra parte din Zubriceni, cumpărate de la călugării mănăstirii Sf. Sava din Iași (*Ibidem*, p.10-11, nr.6). Printr-un act emis în numele lui Radu Mihnea, la 18 ianuarie 1626, lui Toma postelnic îi era întărit satul Bădeni (Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol (1596 -- 1860) IV*, în AIIA, "A.D.Xenopol" Iași, XII (1975), p. 238 - 241), iar la 20 ianuarie 1626, tot în numele lui Radu Mihnea, lui Pătrașco diac îi sunt întărite mai multe ogoare la Zăbrăuți (*DRH*, A, vol.XIX, p.11-13, nr.7). De remarcat că, în afară de documentul publicat de Paul Mihail care este o copie din 1779, toate celelalte acte sunt originale. Mai cunoaștem un rezumat al unui act, pretins de la Radu Mihnea, datat cu 21 ianuarie 1626 (D.Agache, *Adenda et corrigenda*, în AIIA "A.D.Xenopol", 1983, p.433) referitor la o parte din Brăteni cu moară, care este menționat în condica lui M.Sturza, dar posibil să se fi greșit în acest caz data,

act emis de Miron Barnovschi, în calitate de domn, la Iași¹⁰⁴. Prin acesta el întărea mănăstirii Hlincea un loc domnesc din hotarul târgului Iași odată cu stabilirea acolo a călugărilor scoși de la mănăstirea Aron Vodă¹⁰⁵. Editorul volumului precizează că actul este autentic, iar cifra este scrisă clar¹⁰⁶. În acest caz, ar rezulta că în același timp au fost emise acte atât în numele domnului decedat, Radu Mihnea, cât și în numele celui nou, Miron Barnovschi. Acest fapt s-ar putea explica prin tendința de a asigura continuitatea domniei. Dacă s-ar fi procedat altfel, ar fi existat neșansa intervențiilor din exterior în favoarea unor pretendenți care n-au lipsit niciodată din jocurile marilor puteri. Or, prin alegerea rapidă și de comun acord a lui Miron Barnovschi se excludea această posibilitate și se asigura funcționarea fără întrerupere a aparatului de stat.

Dintre motivele evocate de Miron Costin pentru alegerea lui Miron Barnovschi în istoriografia românească s-a încetățenit ideea că prin formula “Omu de țară fără cuconi” renunțarea la tradiția dinastică. În plus, făcându-se trimitere la relatarea lui Miron Costin, s-a considerat că prin alegerea lui Miron Barnovschi a fost consolidat regimul nobiliar în Moldova¹⁰⁷. Expresia amintită a fost scoasă din contextul relatărilor cronicarului moldovean. Pe lângă faptul că eraa „om de țară și fără cuconi” viitorul domn al Moldovei era „cunoscut împărăției cu slujbele ce făcuse la Hotin, la sultan Osman și știut și căpeteniilor tătărăști, ales lui Cantemir cu carile prinse prieteșug încă den mârzecii lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască”¹⁰⁸. Miron Costin nu amintește că noul domn era nepot de soră al lui Ieremia și Simion Movilă¹⁰⁹. În documentele epocii noul domn se va intitula “Miron

deoarece în aceeași condică, la 11 ianuarie este menționat un alt act referitor la Brăteni tot de la Radu Mihnea (*Ibidem*, p.433).

¹⁰⁴ Autorul monografiei lui Miron Barnovschi, Aurel H. Golimaș, admite că primul act emis de Miron Barnovschi datează “probabil din 17 ianuarie 1626” (Aurel H. Golimaș, *op.cit.*, p.49), totuși spune că “ultimul document al lui Radu Mihnea se pare a fi din 7134 <1626 n.ns.> ianuarie 20” (*Ibidem*, p.52, nota 4), fără a încerca însă o explicație a acestei situații destul de ciudate.

¹⁰⁵ *DRH*, A, vol.XIX, p.14-15, nr.9.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p.15.

¹⁰⁷ P.P.Paniatescu, *Regimul nobiliar în Moldova (1621-1629)*, în *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei, 1964, p.133-137.

¹⁰⁸ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*, p.93. În alt loc cronicarul moldovean afirma că același Cantemir murza „petrecea ... la Toporăuți cu dzilele în casele lui Barnovschi hatmanul”.

¹⁰⁹ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p.343.

Barnovschi Moghila”, iar în acte externe îi numea pe cei doi „predecesori din sângele nostru”¹¹⁰.

Schimbările produse în scaunul Moldovei, după cum era și firesc au trezit și interesul cercurilor diplomatice de la Constantinopol. La 21 februarie 1626, bailului Veneției de la Constantinopol, bun cunoscător al realităților românești, scria că Radu Mihnea, când era pe moarte, “a înlocuit în acel guvern pe un Primoschi <Miron Barnovschi *n.ns.*> de origine poloneză, dar din neam vechi moldovenesc și destinat a-i fi ginere <*subl. ns.*>, căruia i-a lăsat o sută de mii de țechini, cincizeci <de mii *n.ns.*> ca moștenire, iar ceilalți <bani *n.ns.*> pentru a obține de la Poartă Principatul, cum s-a și întâmplat”¹¹¹. Iar dacă lucrurile stau așa, înseamnă că Radu Mihnea, aflat pe patul de moarte, împreună cu fruntașii țării, a desemnat pe acel care avea să-i urmeze la tron și totodată să-i fie și ginere.

Alianța matrimonială trebuia să asigure continuitate, dar și o mai mare legitimitate domniei, astfel apăruse ideea căsătoriei fiicei lui Radu Mihnea, Ecaterina, cu Miron Barnovschi. În acest caz, expresia „fără coconi” din cronica lui Miron Costin, pusă de istoriografia românească pe seama triumfului regimului nobiliar în Moldova, trebuie privită mult mai nuanțat cu atât mai mult că marele cronicar și-a scris letopisețul mult mai târziu decât evenimentele descrise de el. Ar apărea aici o problemă – de ce atunci nu s-a produs această căsătorie? Poate că aici a fost problema vârstei fiicei lui Radu Mihnea, căsătoria poate s-a amânat pentru perioada când aceasta ar fi atins majoratul. În orice caz știm doar că această căsătorie care s-a planificat așa și nu s-a mai realizat.

Rapiditatea cu care boierii moldoveni au pus puterea suzerană în fața faptului împlinit era motivată de numeroșii pretendenți de care țările noastre n-au dus niciodată lipsă. La aceștia s-a adăugat și un oarecare Roditi, care era protejatul hanului tătar, iar după evenimentele din anul 1624 pericolul unei intervenții tătărești era real¹¹². Cu atât mai mult că turcii nu aveau de gând să intre în conflict cu tătarii¹¹³. Într-o altă scrisoare de la 22 martie

¹¹⁰ „antecessorow y krew nasza” Documentele Stavropighiei din Liov, Nr. LXIX. Act de la 12 mai 1627, emis la Iași. (Hurmuzaki-Bogdan, supliment II, vol. II, p.536, nr.CCXLII).

¹¹¹ Hurmuzaki, IV/2, p.413, nr.CCCCLXIV.

¹¹² 21 februarie 1626, Zorzi Giustiniani raporta dogelui despre posibilitatea impunerii pe tronul Moldovei a unui favorit al hanului: “Girai voia să-l aducă <în scaun *n.ns.*> prin forța armelor pe unul Roditi, favoritul său, care fugise anul trecut și se adăpostise la acesta (*Ibidem*, vol.IV/2, p.413, nr.CCCCLXIV).

¹¹³ la 7 martie 1626, Zorzi Giustinian, bailul Veneției la Constantinopol, raporta că spre Moldova a plecat un călăreț care duce bereta și stindardul noului domn al Moldovei, dar dacă Șahin Ghirai ar încerca să-l impună cu forța pe Roditi, “în acest caz, să-i dea lui însemnele amintite, caimacamul arătându-se lipsit de intenția de a avea cu tătarii ceartă. (*Ibidem*, p.413, nr.CCCLXV). O parte din moldoveni au părăsit Moldova din

1626, același Zorzi Giustinian exprima situația din Moldova imediat după moartea lui Radu Mihnea, iar principala problemă venea de la aceiași tătari: “După moartea principelui Radu mulți au fugit din Moldova, temându-se că Saim Ghirai va reuși să-l pună în scaun pe Roditi și primul ales <Miron Barnovschi *n.ns.*> de sultan strânge o sumă de bani pentru a-l opri”. Exista deci posibilitatea izbucnirii unui conflict pentru scaunul Țării Moldovei.

Noul domn a fost considerat un continuator al politicii promovate de înaintașul lui. Aurel H. Golimaș, în monografia sa referitoare al domnia lui Miron Barnovschi, spunea că acesta conducea “după stilul lui Radu Mihnea”¹¹⁴ și că a “lăsat pe toți sfetnicii înaintașului său la dregătoriile lor”, singura schimbare fiind bineînțeles cea a hatmanului¹¹⁵, dregătorie pe care Miron Barnovschi a deținut-o în timpul lui Radu Mihnea. După cum se știe, o dată cu instalarea lui Radu Mihnea pe tronul Moldovei, au venit aici mai mulți dregători din Țara Românească¹¹⁶. Dintre aceștia mulți erau greci. Prin cooptarea în sfatul său domnesc a celor mai importanți boieri moldoveni și includerea colaboratorilor săi apropiați din rândul grecilor Radu Mihnea a reușit formarea unui sistem al sfetnicilor bine pus la punct, care i-a asigurat promovarea unei politici active în exterior, precum și sprijinul din interior.

Miron Barnovschi a moștenit membrii sfatului domnesc ai predecesorului său. Boierii pământeni, repuși în drepturi de către Radu Mihnea, după persecuțiile din timpul primei domnii a Ștefan Tomșa II, vor fi regăsiți și în sfatul domnesc al lui Miron Barnovschi, care pe lângă faptul că era un descendent al Movileștilor, era înrudit cu cei mai mulți dintre ei¹¹⁷. Ionașcu Ghenghea, care a fost mare logofăt în timpul primei domnii a lui Radu Mihnea și la începutul celei de-a doua, era căsătorit cu fiica lui Luca Stroici și prin aceasta era înrudit cu Movilești. Nicoară hatman și Mateiaș Gavrilaş erau căsătoriți cu surorile lui Miron

cauza temerii unor jafuri tătarești (*Ibidem*, p.413-414, nr.CCCCLXVI), temeri care erau cunoscute și în Ardeal (*Hurmuzaki – Iorga*, XV/2, p.951-952, nr.MDCCCXXXI; p.952-953, nr.MDCCCXXXII; p.953-954, nr.MDCCCXXXIII).

¹¹⁴ Aurel H. Golimaș, *op.cit.*, p.240.

¹¹⁵ *Ibidem*, p.49.

¹¹⁶ N. Stoicescu, *Un aspect al relațiilor politice dintre Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVII: mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta*, extras din “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A.D.Xenopol” din Iași”, XI(1974), p.252-255; I. Caproșu, *Despre politica internă a lui Radu Mihnea și răscoalele țărănești din prima lui domnie în Moldova (1616-1619)*, în “Studii și cercetări științifice”. Iași. Istorie, XIII (1962), p.16-17.

¹¹⁷Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, p.400-401, p.413-414, p.428, p. 317, 426-428.

Barnovschi. Savin Prăjescu era fiul lui Ion Prăjescu și al Greacăi, fiica lui Ion Movilă, tatăl lui Ieremia și Simion Movilă.

Totodată, Miron Barnovschi a moștenit de la înaintașul lui și pe dregătorii de origine străină, pe care Radu Mihnea i-a adus în Moldova. Aceștia erau deja împământeniți și la rândul lor înrudiți cu familiile boierești de seamă din Moldova sau Țara Românească¹¹⁸. Necula Catargiul mare postelnic în sfatul domnesc al lui Miron Barnovschi era căsătorit cu Despa, fiica lui Vasile mare vistier în Țara Românească, Lupu Coci viitorul domn al Moldovei era căsătorit cu Todossia, fiica lui Coste Bâcioc mare vornic, iar Grama căsătorit cu o nepoată a lui Orăș hatman, care a fost dregător în timpul domniei lui Constantin Movilă. În cazul Moldovei, o dată cu moartea lui Radu Mihnea, puteau să reizbucnească disputele între Imperiul Otoman și Polonia pentru desemnarea pretendentului propriu în scaunul țării. Radu Mihnea a știut să păstreze distanța între cele două mari puteri și, prin acțiunile sale, să inspire încredere atât otomanilor cât polonezilor.

Cu toate acestea deși Miron Barnovschi este cunoscut ca un domn prieten polonezilor, înainte de domnie, atitudinea față de el era cu totul alta. Avem astfel câteva mențiuni de dinaintea domniei lui Miron Barnovschi care confirmă atitudinea nu prea bună a polonezilor față de el. Încă din anul 1616, viitorul domn a fost amintit drept conducător a unui detașament care a prădat Polonia¹¹⁹. Problema lui Barnovschi s-a discutat și în timpul convorbirilor preliminare de la Hotin. El era acuzat de comportament necorespunzător și ca o persoană care punea în pericol pacea dintre otomani și polonezi¹²⁰. Cam din aceeași perioadă datează mențiunea despre atacul asupra mai multor domenii nobiliare din Pocuția în care din nou îl întâlnim menționat pe Miron Barnovschi în calitate de conducător al atacatorilor¹²¹. În fine, toate acestea aveau să fie rezumate de către Albrycht Radziwiłł în memoriile lui. Demnitarul polonez menționa atât de trecutul nefast, din punctul de vedere al polonezilor, a lui Miron Barnovschi, dar și de faptul cum el s-a schimbat din momentul în care a devenit domn¹²².

¹¹⁸ *Ibidem*, p.369, p.377-378, p.404, p.422.

¹¹⁹ Bibl. PAN Kraków, Ms. 1051, fila 15.

¹²⁰ Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r.1621, p.165-166.

¹²¹ Władisław Łóziński, *Prawem i lewem*, p.192.

¹²² „Bukowina sławna też jest z rozbojów Bernawiusza, który był tam długo hersztem rozbojników, a podczas klęski hetmana Żółkiewskiego mordował jego rozbitych żołnierzy. Potem kiedy został wojewodą wołoskim, zmienił się tak zupełnie na korzyść, że otrzymał polski indygenat” (Bucovina încă este slăvită din jafurile lui Barnovschi, care acolo a fost mult timp șeful războiicilor, iar în timpul înfrângerii lui Żółkiewski îi omora pe soldații lui învinși. Mai apoi când a devenit domn s-a schimbat în profunzime încât a primit indigenatul

Firește că fiind în prim planul vieții politice din Moldova, Miron Barnovschi știa foarte bine cum funcționează sistemul de numire și durata domniilor în Moldova. Iar așa cum diplomații polonezi care s-au perindat pe la Constantinopol începând cu anul 1616 aveau un cuvânt important în numirea domnilor Moldovei, atunci nu-i de mirare că el a încercat să se împace cu polonezii și să le capete bunăvoința. De asemenea, și pretenția de a se trage din Movilă, chiar dacă era pe linie maternă își avea în acest caz o motivare în plus. Perioada domniei lui Ieremia Movilă, când influența poloneză în Moldova a atins cote maxime, era încă vie în Polonia.

Alegerea boierilor moldoveni se pare că a fost la moment pe plac otomanilor, atâta timp cât exista temerea la Constantinopol ca nu cumva tătarii din Crimeea să pună în scaun un favorit al lor¹²³. La mijlocul lunii mai de la Constantinopol Zorzi Giustinian scria despre numirea lui Miron Barnovschi în scaunul Moldovei și totodată despre retragerea tătarilor¹²⁴. Pe parcursul verii anului 1626, în spațiul din jurul Țării Moldovei a fost liniște. Drumul moldovenesc nu mai era folosit de tătari din anul 1624, iar în anul 1626 chiar dacă au fost semnalate câteva incuriuni tătărești acestea au avut un alt traseu¹²⁵. În plus, spre sfârșitul anului 1626 tătarii au suferit o puternică înfrângere de la armata poloneză condusă de Stefan Chmielecki¹²⁶. În general, dacă e să ne referim la domnia lui Miron Barnovschi, tătarii nu au atacat în timpul domniei lui niciodată Polonia de pe teritoriul Moldovei¹²⁷.

BIBLIOGRAFIA:

AGAD (Archiwum Główne Akt Dawnych), Libri Legationum, nr.30.

Bibl. PAN Kraków, Ms. 1051.

Caproșu I., *Despre politica internă a lui Radu Mihnea și răscoalele țărănești din prima lui domnie în Moldova (1616-1619)*, în “Studii și cercetări științifice”. Iași. Istorie, XIII (1962), p.16-17.

polonez.) Albrycht Radziwiłł, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*. Tom 1 (1632-1636), Przekładali i opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1980, p.374-375.

¹²³ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLXVIII, p.415.

¹²⁴ Hurmuzaki, IV/2, nr.CDLXX, p.416.

¹²⁵ Horn, *Chronologia i zasięg...*, p.67. Acest fapt se poate explica și prin îndepărtarea lui Cantemir murza din stepele Bugeacului.

¹²⁶ Horn, *Chronologia i zasięg...*, p.51.

¹²⁷ O nouă incursiune a tătarilor având ca traseu drumul moldovenesc va avea loc de abia la sfârșitul anului 1629, când Miron Barnovschi era deja mazilit. Horn, *Chronologia i zasięg...*, p.67.

Constantinov Valentin, *Țara Românească și Țara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2007.

Corfus Ilie, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, sec. XVII, București, 1983.

Costin Miron, *Letopisețul Țării Moldovei* = Costin, Miron, *Opere complete*, ediție critică de P.P.Panaiteșcu, Editura pentru literatură și artă, București, 1958.

Documenta Romaniae Historica (DRH), Seria A. Moldova, vol.XVIII (1623-1625), volum editat de I.Caproșu și V.Constantinov, București, Editura Academiei, 2006.

Documenta Romaniae Historica (DRH), A. Moldova, vol.XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chirca, București, Editura Academiei, 1968.

Dorobisz Janusz, *Sejm Nadzwyczajny z 1624 roku*, Opole, 1994

Gemil Tahsin, *Țările române în contextul politic internațional(1621-1672)*, București, Editura Academiei, 1979,

Golimaș Aurel H., *Un domnitor – o epocă. Vremea lui Miron Barnovschi voievod al Moldovei*, București, Editura Sport-turism, 1980.

Horn, *Chronologia i zasięg* = Maurycy Horn, *Chronologia i zasięg najazdów Tatarskich na ziemie Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1600-1647*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, VIII (1962), cz.1, p.3-71,

Hurmuzaki E., *Fragmente privitoare la istoria românilor*, vol. III = Hurmuzaki, E., *Fragmente de istoria românilor*, III, București, 1900.

Hurmuzaki, Supliment II, vol. II = *Documente privitoare la istoria românilor urmare la colecțiunea lui Eudoxiu de Hurmuzaki*, suplimentul II, volumul II (1601-1640), documente culese din arhivele polone, coordonate, adnotate și publicate de Ioan Bogdan cu traducerea franceză a documentelor de I.Skupiewski , București, 1895.

Hurmuzaki, vol. IV, partea 2= *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea a II-a (1600-1650), București, 1884.

Hurmuzaki-Iorga, XV/2 = *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, volumul XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene (Bistrița, Brașov, Sibiu), publicate după copiile Academiei Române de N.Iorga, partea II (1601-1825), București, 1913.

Inscripții medievale ale României, vol. I (1395-1800). Orașul București, Alexandru Elian (redactor responsabil), Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, București, Editura Academiei, 1965

Iorga, *Studii și documente*, vol.IV = N. Iorga, *Studii și documente cu privitoare la istoria românilor*, vol. IV, București, 1902.

Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul cantacuzinesc, ediție critică întocmită de C.Grecescu și D.Simonescu, București, Editura Academiei, 1960.

Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul, introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, București, Editura Academiei, 1963.

Listy Jerzego Zbaraskiego kasztelana krakowskiego = Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego z lat 1621-1631, wyd. A. Sokołowski, „Scriptores Rerum Polonicarum”, t.5, Kraków, 1880.

Mihail Paul , *Alte acte românești de la Constantinopol (1596 -- 1860) IV*, în AIIA, "A.D.Xenopol" Iași, XII (1975), Agache D., *Adenda et corrigenda*, în AIIA "A.D.Xenopol", 1983

Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r.1621 = *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r.1621*, z rękopismów współczesnych i druków mniej znanych zebrał Żegota Pauli, Kraków, 1853.

Paniatescu P.P., *Regimul nobiliar în Moldova (1621-1629)*, în *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei, 1964.

Radziwiłł Albrycht, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*. Tom 1 (1632-1636), Przetłóżyli i opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1980, p.374-375.

Stoicescu N., *Un aspect al relațiilor politice dintre Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVII: mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta*, extras din "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A.D.Xenopol" din Iași", XI(1974), p.252-255;

Stoicescu Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971

The negotiations of Sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte = The negotiations of Sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte, from the year 1621 to 1628, London, 1740.

Władisław Łózinski, *Prawem i lewem = Władisław Łozinski, Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, Warszawa, 2008.

Новосельский А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII в.*, Москва, 1948.